

SXEDIO.792

8.8.1964: Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΓΡΙΒΑΣ ΔΙΑΦΩΝΕΙ ΜΕ ΔΙΑΤΑΓΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΓΙΑ ΚΑΤΑΠΑΥΣΗ ΤΟΥ ΠΥΡΟΣ ΚΑΙ ΤΕΛΙΚΑ ΥΠΟΒΑΛΛΕΙ ΤΗΝ ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ ΤΟΥ Η ΟΠΟΙΑ ΔΕΝ ΓΙΝΕΤΑΙ ΑΠΟΔΕΚΤΗ (ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΗΓΟΥ ΤΗΣ ΑΣΔΑΚ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΡΙΒΑ- ΔΙΓΕΝΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΜΑΝΣΟΥΡΑ ΚΑΙ ΤΑ ΚΟΚΚΙΝΑ).

Η επιχείρηση στη Μανσούρα και τα Κόκκινα το πρώτο δεκαήμερο του Αυγούστου του **1964** ήταν μια από τις πρώτες βασικές αποστολές που είχε αναλάβει ο Στρατηγός Γεώργιος Γρίβας- Διγενής, ως αρχηγός της Ανώτατης Στρατιωτικής Διοίκησης Κύπρου (ΑΣΔΑΚ).

Σ' αυτή την επιχείρηση ο Στρατηγός ενεργούσε άλλοτε σε συνεργασία με την ηγεσία της Εθνικής Φρουράς με επικεφαλής τον αρχηγό της Γεώργιο Καραγιάννη και άλλοτε με την Κυπριακή Κυβέρνηση και τον Πολύκαρπο Γιωρκάτζη ενεργώντας ακόμα και αντίθετα με τις οδηγίες της Ελληνικής Κυβέρνησης.

Αυτή η στάση του στρατηγού δημιούργησε πολλά προβλήματα όπως παραπονείτο αργότερα ο στρατηγός Καραγιάννης

Ενώ ο Στρατηγός Γρίβας βρισκόταν στην Αθήνα για υπηρεσιακούς λόγους συμφώνησε με την ηγεσία της Ελλάδας ότι η Κύπρος δεν θα αναλάμβανε καμιά στρατιωτική πρωτοβουλία.

Ωστόσο, σαν γύρισε στο νησί στις **6** Αυγούστου **1964** και είδε πως ήταν η κατάσταση στην περιοχή Κοκκίνων- Μανσούρας, όπου οι Τούρκοι είχαν αποπειραθεί να διευρύνουν το θύλακά τους μέχρι το Λωρόβουνο για να ελέγχουν μια μεγάλη έκταση στη βορειοδυτική περιοχή της Κύπρου και να προωθήσουν τη διχοτόμηση, προχώρησε στις αποφάσεις του και υποστήριξε εκκαθάριση του τουρκοκυπριακού θύλακα.

Με την εκκαθάριση του θύλακα, συμφωνούσε και η Κυπριακή Κυβέρνηση και προσωπικά ο Πρόεδρος Μακάριος, ενώ η Αθήνα παρουσιαζόταν να έχει διαφορετική γνώμη.

Όταν άρχισαν όμως οι επιχειρήσεις μέχρι τις 8 Αυγούστου το απόγευμα οι δυνάμεις της Εθνικής Φρουράς κατάφεραν να προελάσουν σημαντικά και περιόρισαν τις τουρκικές δυνάμεις σε μια έκταση 2,5 τετραγωνικών μόλις χιλιομέτρων στην περιοχή Κοκκίνων- Μανσούρας.

Ο Στρατηγός Γρίβας διέταξε συναγερμό και ετοιμασία για κατάληψη ολόκληρου του τουρκοκυπριακού προγεφυρώματος. Ωστόσο από την Ελλάδα έφθαναν διαφορετικά μηνύματα. Επρεπε να σταματήσει κάθε προέλαση. Το πρόβλημά του Γρίβα ήταν ότι ο αρχηγός της Εθνικής Φρουράς Γεώργιος Καραγιάννης υπάκουε περισσότερο στην ελληνική Κυβέρνηση που τον είχε επιλέξει παρά στο στρατηγό Γρίβα και τόνιζε ότι δεν ήλθε στην Κύπρο για να κάνει πόλεμο, πράγμα που έδινε, κατά τον Γρίβα, την ευκαιρία στους Τούρκους να ενισχύουν τις θέσεις τους

Παράλληλα η τουρκική αεροπορία ανέλαβε δράση για προστασία των δυνάμεων της που είχαν συρρικνωθεί στην περιοχή του χωριού Κόκκινα, με αποτέλεσμα να αλλάξουν τα δεδομένα.

Ο Στρατηγός Γρίβας που επιδίωξε τη δημιουργία τετελεσμένων γεγονότων, έφυγε από το μέτωπο και υπέβαλε την παραίτηση του, γιατί θεωρήθηκε αντάρτης, μια και είχε παρακούσει διαταγές της Ελληνικής Κυβέρνησης.

Αυτό δεν κράτησε για πολύ γιατί αργότερα κλήθηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση και την αναίρεσε. Αλλά στο μεταξύ είχε συνέλθει το Συμβούλιο Ασφαλείας το οποίο και διέταξε κατάπαυση του πυρός στις 11 Αυγούστου και αφού στο μεταξύ η τουρκική αεροπορία σφυροκόπησε ανεμπόδιστη τις θέσεις της Εθνικής Φρουράς και τα γύρω χωριά σκορπώντας το θάνατο με τις περίφημες εμπρηστικές βόμβες Ναπάλμ που προκαλούσαν όπου έπεφταν πυρκαγιές και πανικό.

Στα παρασκήνια των ημερών αυτών αναφέρθηκε ο Στρατηγός Γρίβας σε έκθεση του στις 12.12.1964 (Σπύρου Παπαγεωργίου, τα κρίσιμα ντουμέντα του

Κυπριακού, τόμος β σελ. 141):

"Την 18 Ιουνίου, (1964) οι Τούρκοι Μανσούρας-Αγίου Θεοδώρου επετέθησαν κατά του χωρίου Μοσφιλίου, το οποίο εν είχε αποκλεισθή. Την επομένην εκάλεσα τον Επιτελάρχην της ΣΔΙΚ και του έδωσα οδηγίας ότι έπρεπε να μελετηθούν επιχειρήσεις εις την περιοχήν Μανσούρας, διότι η εκεί κατάστασις με ανησυχεί.

Την 28ην Ιουνίου 1964 κατά συνάντησιν μου μετά του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου ετόνισα την ανάγκην να απαλλαγώμεν του Τουρκικού προγεφυρώματος Μανσούρας και εις τούτο συνεφώνησεν ο Αρχιεπίσκοπος. Κατόπιν τούτου την επομένην 29ην Ιουνίου, υπέδειξα εις τον Στρατηγόν Γ. Καραγιάννην να ετοιμάση σχέδιον καταλήψεως του προγεφυρώματος, το οποίο να τεθή εις εφαρμογήν εν καιρώ.

Ούτω, και από της πρώτης στιγμής της αφίξεως μας εις Κύπρον δεν έπαυσα να ανησυχώ διά το δημιουργηθέν προγεφύρωμα Μανσούρας, να επιζητώ την εξάλειψιν του δι' επιχειρήσεων, αι οποίαι τότε ήτο δυνατόν να γίνουν διότι επεκράτει διάφορον, του σημερινού, κλίμα ως προς την επέμβασιν των ειρηνευτικών δυνάμεων του ΟΗΕ εις ημετέρας επιχειρήσεις επί πλέον δε και αι ολίγαι τότε δυνάμεις που απητούντο ήτο δυνατόν να εξευρεθούν. Εν τούτοις δεν εύρισκα ανταπόκρισιν παρά τω Στρατηγώ Γ. Καραγιάννη, όστις ηδιαφόρει διά τοιούτου είδους επιχειρήσεις, ως δε μου ανέφερε προ τινων ημερών ο Ταγματάρχης Τερτιλής Ν. εις πρότασιν του όπως εξουδετερώση την τουρκικήν εστίαν Κοφίνου επί της οδού Λευκωσίας και Λάρνακος προς Λεμεσό, ο Στρατηγός Γ. Καραγιάννης απήντησε: "Νομίζετε ότι ήλθαμεν εδώ να κάμουμε πόλεμον;". Με τοιαύτην νοοτροπίαν της Διοικήσεως δεν είναι διόλου παράδοξον πως οι τουρκοκύπριοι ενίσχυσαν παντού τας θέσεις των, ως εις προγεφύρωμα Λιμνίτη, εις Λεύκαν, εις στενωπόν Αγύρτας κλπ.

Μετά τα γεγονότα του Μοσφιλίου η ΣΔΙΚ απέστειλε δύναμιν περίπου δύο λόχων υπό τον

Ταγματάρχην Καρούσον διά να επανέλθη είτα εις τα ίδια χωρίς να προβή εις καμμίαν ενέργειαν, τουθ' όπερ προεκάλεσε την αγανάκτησιν και των τμημάτων τούτων. Το σοβαρώτρον όμως ήτο ότι αφήκε πάλιν ανοικτόν και τελείως ανεπιτήρητον τον νότιον θύλακα του τουρκικού προγεφυρώματος, διά του οποίου ου μόνον εγίνετο η επικοινωνία των εντός τούτου Τούρκων διά την μεταφοράν όπλων και ανδρών εις άλλας περιοχάς, αλλά και αφήνετο η δυνατότης εις αυτούς να επεκτείνουν το προγεφύρωμα τούτο. Και όμως ο Στρατηγός Γ. Καραγιάννης, εγνώριζεν από την υπόθεσιν του συλληφθέντος Αγγλου πράκτορος των Τούρκων Μάρλεϋ τι ετεκταίνετο εις το προγεφύρωμα και ποίαι αι προθέσεις των Τούρκων.

Θα ερωτήση κανείς διατί δεν επενέβην ενεργότερον να διατάξω τον Στρατηγόν Γ. Καραγιάννην. Απλούστατα διότι δεν είχαν ακόμη αρμοδιότητα Αρχηγού των εν Κύπρω στρατιωτικών δυνάμεων και μόνον δι' επιστολής του Υπουργού Εθνικής Αμύνης Ελλάδος της **3 Ιουλίου 1964** μου εδίδετο τοιαύτη, η οποία, όμως, διά λόγους οι οποίοι δεν είναι του παρόντος να εκτεθούν, δεν ετέθη εν ισχύϊ παρά την **21ην Ιουλίου 1964**.

Την **9 Ιουλίου 1964** οι Τούρκοι προωθηθέντες κατέλαβον το δεσπόζον ύψωμα Λωρόβουνος. Ο Στρατηγός Γ. Καραγιάννης αντί να τους εκδιώξη αμέσως εκείθεν εζήτησε την επέμβασιν του Διοικητού της Ειρηνευτικής Δυνάμεως Στρατηγού Τιμάγια προς απομάκρυνσιν των Τούρκων.

Όταν μετά τινας ημέρας και εφόσον δεν ελαμβάνετο απάντησις παρά του Διοικητού της Ειρηνευτικής Δυνάμεως, ο Διευθυντής του Τρίτου Γραφείου ΣΔΙΚ ανησυχήσας μου ανέφερε την κατάστασιν, πρόντος δε και του Στρατηγού Γ. Καραγιάννη συνέστησα να αναληφθή επιχείρησις με αντικειμενικόν σκοπόν τη κατάληψιν του Λωροβούνου πριν ή είναι αργά. Ο Στρατηγός Καραγιάννης ου μόνον δεν συνεμορφώθη, αλλά αι εσχολίασε την τοιαύτην επιμονήν μου διά την εξάλειψιν του προγεφυρώματος Μανσούρας εις τον ιδιώτην Σωκράτην Ηλιάδην διά της

ακολουθούσας φράσεως ην επληροφορήθην μετά τας επιχειρήσεις της **7-8** Αυγούστου **1964**: "Ο Αρχηγός καθημερινώς με ενοχλεί με το ζήτημα της Μανσούρας. Βαρέθηκα πλέον" εκφράσας ούτω την δυσαρέσκειαν του δια τας ευλόγους και εντόνους υποδείξεις μου.

Εις σύσκεψιν εις το Προεδρικόν Μέγαρον υπό την προεδρίαν του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου εις ην περίσταντο και οι Στρατηγοί Μ. Παντελίδης και Γ. Καραγιάννης και εγώ εξητάσθη και η κατάσταση εις την περιοχήν Μανσούρας και ιδία η αποκατάστασις της εποικωνωνίας διά της αμαξιτού Μανσούρας και ιδία η αποκατάστασις της εποικωνωνίας, διά της αμαξιτού Ξερού- Μανσούρας- Πόλεως Χρυσοχούς. Τελικώς ωμίλησα εγώ, τονίσας τα ακόλουθα: "Δεν πρέπει να αυταπατάμεθα ότι οι Τούρκοι δημιουργήσαντες το προγεφύρωμα Μανσούρας- Κοκκίνων και ευνοϊκήν δι' αυτούς εκεί κατάστασιν, θα την αφήσουν σήμερα να ξεφύγη από τα χέρια των, φρονώ δε ότι δεν θα δεχθούν τυχόν προτάσεις μας, δι' αποκατάστασιν της εποικωνωνίας. Συνεπώς, παραλλήλως προς την πρότασιν μας αυτήν, πρέπει να ληφθούν μέτρα, αίτινα δυστυχώς μέχρι σήμερα δεν ελήφθησαν, δηλαδή εγκλωβισμού αρχικώς του προγεφυρώματος ίνα μη τούτο επεκταθή, διότι συνεχώς οι Τούρκοι το διευρύνουν, άνευ ενεργού αντιδράσεως μας και είτα, να αναληφθούν επιχειρήσεις δι' εξάλειψιν του. Η πρότασις μου εγένετο δεκτή διά τον εγκλωβισμόν και ο Στρατηγός Γ. Καραγιάννης απήντησεν ότι θα ληφθή τοιούτο μέτρον.

Ο Διοικητής της Ειρηνευτικής Δυνάμεως διά του από **24.7.64** εγγράφου του, ήτοι **15** ημέρας μετά το έγγραφον της ΣΔΙΚ ου μόνον δεν ηθέλησε να συστήση εις τους Τούρκους να εγκαταλείψουν το Λωρόβουνο, αλλά τρόπον τινά επισημοποιεί και ανεγνώριζε την ανάγκην κατοχής τούτου υπό των Τούρκων, καθόσον εις το έγγραφον του έλεγεν ότι δια της καταλήψεως του οι Τούρκοι δεν παρενοχλούν χωρία ούτε ελέγχουν δρομολόγια και συνεπώς δεν θεωρεί το θέμα σοβαρό.

Τέλος την **1.8.64** απεστάλη ένα Τάγμα Πεζικού νεοσυλλέκτων υπό τον Ταγματάρχην Τερτιλήν Ν. με

αποστολήν την παρίσχεσιν στενώς των δύο προγεφυρωμάτων Μανσούρας και Λιμνίτη.

Ούτω μέχρι της ανωτέρω ημερομηνίας οι Τούρκοι των δύο προγεφυρωμάτων Μανσούρας και Λιμνίτη αφέθησαν ανενόχλητοι να ενεργούν μεταφοράς ανδρών και υλικού. Το ρεύμα των μεταφορών ως διεπιστώθη ήτο διά Μανσούρας προς Πάφον (κατάθεσις δύο τραυματισθέντων και συλληφθέντων τουρκοκυπρίων εις περιοχήν Λειβάδι την **31.7.64**) και Μανσούρας διά θαλάσσης εις προγεφύρωμα Λιμνήτη και εκείθεν εις Λεύκαν. Κατά ληφθείσας βραδύτερον πληροφορίας εξ υποκλοπών φέρεται ότι το σύνολον του διακινηθέντος διά Λιμνίτου προς Λεύκαν και εσωτερικόν ανέρχεται εις **12** περίπου Λόχους.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΜΑΝΣΟΥΡΑΣ

Την **5.8.64** ανεχώρησα δι' Αθήνας κατόπιν προσκλήσεως του Υπουργού Εξωτερικών Σταύρου Κωστοπούλου, όπου είχον συνομιλίας μετά της Ελληνικής Κυβερνήσεως.

Την **6.6.64** ανεχώρησα διά Λευκωσίαν, όπου αφίχθην περί την **19**ην ώραν. Αμα τη αφίξει μου εις αεροδρόμιον ο Στρατηγός Πρόκος (μετέπειτα αρχηγός της Εθνικής Φρουράς) μου ανεκοίνωσε ότι εις περιοχήν προγεφυρώματος Μανσούρας, όπου προωθήθη ημέτερον τάγμα, διεξάγεται μάχη καθόσον οι Τούρκοι προσέβαλον τας θέσεις του, η δε κατάστασις εις την περιοχήν εκείνην δεν ήτο καλή. Ο Υπουργός Αμύνης Κύπρου κ. Πολύκαρπος Γιωρκάτζης, όστις παρευρίσκετο εις το αεροδρόμιον με πρεκάλεσε να μεταβώμεν εις το Προεδρικόν Μέγαρον, όπου συνεδρίαζε το Υπουργικόν Συμβούλιον, διά την εξέτασιν της δημιουργηθείσης καταστάσεως. Μετέβην εκεί μετά των Στρατηγών Πρόκου και Γεωργιάδη, όπου ο διευθυντής του Τρίτου Γραφείου Ε. Φρουράς κ. Ντάβος μου ανέλυσε την στρατιωτικήν κατάστασιν. Ηρώτησα τότε τον Αρχιεπίσκοπον τι επεθύμει από πολιτικής πλευράς: Σταθεροποίησιν των θέσεων μας ή εξάλειψιν του

προγεφυρώματος. Εις ερώτησιν τούτου τι εσήμαινε το πρώτον, απήντησα ότι πρέπει να βελτιώσωμεν τας θέσεις μας και να προλάβωμεν τοιαύτας αι οποίαι να μας εξασφαλίζουν την δυνατότητα να περιορίσωμεν τας τουρκικάς ενεργείας προς επέκτασιν του προγεφυρώματος. Το πρώτον απήτει ολίγα μέσα και μικροτέραν προσπάθειαν, το δεύτερον απήτει περισσότερα. Πάντως εις αμφοτέρας τας περιπτώσεις απητούντο επιθετικά επιχειρήσεις και μόνον η έκτασις τούτων διέφερεν. Το Υπουργικόν Συμβούλιον απεφάνθη υπέρ της πρώτης λύσεως.

Ανεχώρησα τότε διά το Στρατηγείον όπου εξεδόθησαν αι σχετικά διαταγαί, ανέφερα δε σχετικώς εις την Στρατιωτικήν ηγεσίαν εν Αθήναις διά του υπ' αρ. **Φ.127/46/3806/8.7.64** σήματος. Η επίθεσις ημών προέβλεπε την κατάληψιν του ισχυρού υψώματος Λωροβούνου και σταθεροποίησιν των θέσεων μας. Ακολούθως και αναλόγως των παρουσιασθησομένων συνθηκών ετοιμότης εξαλείψεως του προγεφυρώματος, ενέργεια όμως, ήτις θα ανελαμβάνετο μόνον κατόπιν διαταγής μας.

Η επιχείρησις παρουσίαζε δυσχερείας όχι μόνον ως προς την εκτέλεσιν λόγω του φύσει οχυρού του προγεφυρώματος, το οποίον ο αντίπαλος ενίσχυσε και δι' οχυρωματικών έργων εκστρατείας και εκ σκυροδέματος, εκράτει δε δι' ικανών μέσων, αλλά και διότι η προπαρασκευή της επιθέσεως κατ' αυτού απήτει ικανόν χρόνον. Τα μέσα διά την επίθεσιν έπρεπε να κινηθούν εκ της περιοχής Λευκωσίας (πυρ/κόν) και Ευρύχους (**31 Μ./Κ**). Λόγω του αποκλεισμού του δρομολογίου Μόρφου- Ξερού- Κ. Πύργου υπό των Τούρκων (περογεφύρωμα Λιμνίτη) τα τμήματα έπρεπε να διανύσουν μακρά δρομολόγια ώστε να φθάσουν εις τας θέσεις των τας πρωϊνάς ώρας της **7ης** Αυγούστου. Και εδώ διά μίαν ακόμη φοράν καταλογίζονται ευθύνη εις τον Διοικητήν της ΣΔΙΚ στρατηγόν Γ. Καραγιάννην, όστις ηδιαφόρει και ουδέν δραστικόν μέτρον ελάμβανε κατά των τούρκων και όταν ακόμη εκινδύνευε να καταρρεύση ολόκληρον το σχέδιον αμύνης της

νήσου. Διότι εν τη ουσία ή άμυνα μας εις την περιοχήν Τηλλυρίας είχε εξουδετερωθή και δεν ηδυνάμεθα να επιτύχωμεν πολλά πράγματα. Πλήν του προγεφυρώματος Μανσούρας- Κοκκίνων υπήρχεν ανατολικώτερον το προγεφύρωμα Λιμνίτη, μεταξύ δε τούτων η περιοχή Κ. Πύργου είχε αποκλεισθή τελείως και επικοινωνει μετά της περιοχής Ξερού μόνον διά θαλάσσης. Ανατολικώτερον του Λιμνίτη είχε σχηματισθή το λίαν ισχυρόν τουρκικόν κέντρον αντιστάσεως της Λεύκας. Ούτω αι ενισχύσεις μας εις την περιοχήν Τηλλυρίας έπρεπε να ακολουθήσουν τας ορεινάς και μεμακρυσμένας οδούς διά Κύκκου- Σταυρού Ψώκας. Και εν τούτοις ουδέποτε ο Στρατηγός ηθέλησε να αντιδράση ενεργώς εις την τριαύτην συνεχή κλιμακωτήν εν χρόνω και βάσει σχεδίου επεκτατικήν ενέργειαν του αντιπάλου, μολονότι επανειλημμένως του υπεδεικνύετο η επικίνδυνος αδρανής τακτική του.

Η πρόθεσις μου ήτο εάν επαρουσιάζοντο ευνοϊκάι συνθήκαι να εξελείψω και το έτερον καρκίνωμα, το προγεφύρωμα του Λιμνίτη, και προς τούτο έδωσα εντολήν όπως συγκρότημα εκ λόχου Εθνοφρουράς, Πυρ/χίας Π.Π. και Ουλαμού Τ.Ι είναι έτοιμον εις περιοχήν Μόρφου.

Λόγω του απαιτηθέντος χρόνου διά την προπαρασκευήν της επιθέσεως και τον συντονισμόν των ενεργειών των μονάδων, η επίθεσις δεν κατωρθώθη να πραγματοποιηθή προ της 15ης ώρας της 7 Αυγούστου. Αι μέχρι της επελεύσεως του σκότους επιτυχίαι δεν ήσαν σημαντικάι, ούτε μας ικανοποίησαν προ παντός το σοβαρώτερον έρεισμα του τουρκικού προγεφυρώματος, το ύψωμα Λωρόβουνο, ανθίστατο πεισμόνως, η δε εις άλλους τομείς προσώρμησις των ημετέρων τμημάτων δεν εφαινέτο να απειλή τούτο.

Το σμέρασμα, το οποίον συνήγαγον εκ του αγώνος της 7ης Αυγούστου, δεν με ικανοποίησεν απολύτως. Ενεπλάκησαν εις τον αγώνα: Δύο τάγματα ενεργού στρατού, μια διλοχία Εθνοφουράς, εις ουλαμός Τ.Ι και ως υποστήριξις 1 Π.Π., μία διμοιρία 04,2" και όμως ο εχθρός ανθίστατο ερρωμένως, δεν

εφάινετο ότι είχομεν δυνατότητας διά την επομένην να τον ανατρέψωμεν των θέσεων του με τα ίδια μέσα, τα δε τμήματά μας δεν επέτυχον εξ ολολήρου τους αντικειμενικούς των σκοπούς. Επί πλέον η απειλή καθ' ημών εκ του τουρκικού τούτου προγεφυρώματος θα εξηκολούθει απειλεί καθ' ημών εκ του τουρκικού τούτου προγεφυρώματος θα εξηκολούθει να υφίσταται πάντοτε με διηνεκή συναγερόν και εκνευρισμόν των εκεί τμημάτων μας. Οθεν παραμονή εις τας θέσεις κατείχομεν αποκλείετο και διά τον λόγον ότι τούτο θα εσήμαιεν αποτυχίαν μας με σοβαρώτερον αντίκτυπον επί του ηθικού του στρατού και γενικώτερον του λαού και ίσως να έδιδε λαβήν εις εξαγωγήν γενικωτέρων συμπερασμάτων επί των δυνατοτήτων μας.

Κατόπιν τούτου η απόφασίς μου ήτο: Εμμονή εις τον ταχθέντα σκοπόν. Να συνεχισθούν την επομένην αι επιχειρήσεις διά διαθέσεως εκεί και ετέρων μέσων ευρισκομένων εις την διάθεσιν μας και εφ' όσον παρουσιάζοντο ευνοϊκάί συνθήκαι να προχωρήσωμεν να ξεκαθαρίσωμεν το τουρκικόν προγεφύρωμα Μανσούρας-Κοκκίνων. Απεφάσισα δε να μεταβώ ο ίδιος εις την περιοχήν των επιχειρήσεων ίνα παρακοουθήσω ταύτας εκ του σύννεγγυς.

Τας εσπερινάς ώρας της 7ης Αυγούστου αφίχθη εξ Αθηνών ο Στρατηγός Γ. Καραγιάννης. Εις τον ιδιώτην Σωκράτην Ηλιάδην, όστις μετά του καθηγητού θάσου Σοφοκλέους μετέβη να τον παραλάβη εκ του αεροδρομίου και τον ενημέρωσε περί των επιχειρήσεων, απήντησε με ενθουσιασμόν: "Καλά, πρέπει να τους κάψουμε για να ξεκαθαρίση αυτή η δουλειά". Βραδύτερον, άμα τη αφίξει του εις το Στρατηγείον αντί να συνεγασθή και να συμβάλη εις την ευόδωσιν του αναληφθέντος αγώνος, τουναντίον διά της στάσεως του και διά των ενεργειών του μετέδιδε την απαισιοδοξίαν και κατέκρινε τας επιχειρήσεις δι' εκφράσεων, ως "αυτά που γίνονται είναι ψιλικατζίδικα" και ότι "αι ενέργειαι δεν έπρεπε να γίνουν". Ταύτα δεν είχε την παρρησίαν να είπη ενώπιον μου, αλλά εις άλλους οίτινες και μου τα

διεβίβασαν. Χαρακτηριστικόν άλλως τε της ασταθείας, του χαρακτήρος του και του ανερματίστου του είναι το εν τη εκθέσει ανεφερόμενον εις σελ. **23** επεισόδιον μεταξύ τούτου και του Επιτελείου της ΣΔΙΚ. Παρά ταύτα και εν αγνοία μου αποστέλλει σήμα εις ΓΕΕΘΑ την πρωίαν της **8** Αυγούστου αιτούμενος εάν συμφέρη να συνεχισθούν αι επιχειρήσεις. Και ενώ ενώπιον μου δεν είχε το θάρρος να κάμη καμμίαν πρότασιν, όπισθεν μου ενήργει κατά της συνεχίσεως των επιχειρήσεων.

Λυπούμαι ειλικρινώς διότι γράφω ταύτα δι' ανώτατον αξιωματικόν, όστις ετοποθετήθη εις μίαν τόσον σοβαράν θέσιν, οποίαν ως φαίνεται δεν εβάσταζον οι ώμοι του. Αναγκάζομαι όμως διότι η όλη στάσις του εν Κύπρω, δεν ήτο εκείνη η οποία έδει και δι' ην υπέβαλα την από **13.8.1964** επιστολήν μου εις τον Υπουργόν της Εθνικής Αμύνης Ελλάδος κοινοποιηθείσαν και εις τον κ. Πρόεδρον της Ελληνικής Κυβερνήσεως αφ' ετέρου δε διότι εν τη από **12** Αυγούστου εκθέσει του περί των επιχειρήσεων Μανσούρας γράφει ανακριβείας ας επί ταύτης εσημείωσα και εσχολίασα και αι οποίαι εάν δεν είναι εσκεμμένα τουναντίον διεκνύουν ότι δεν εγνώριζε τι συμβαίνει γύρω του. Αλλά και το εν και το άλλο είναι κατακριτέα.

Ο Στρατηγός ηδύνατο να έχη οϊανδήποτε γνώμην επί των επιχειρήσεων, αλλ' ώφειλεν αφ' ης στιγμής αύται ήρξαντο να τηρήση μεν τας επιφυλάξεις του, να έχη όμως την παρρησίαν να μου τας ανακοινώση και ουχί να δρα εν κρυπτώ από εμέ και να προσπαθή να επηρεάση το επιτελείον της ΣΔΙΚ. Οφείλω να ομολογήσω ότι έπρεπε να είχα μεγάλο ψυχικόν σθένος διά να κατανικήσω τας αντιδραστικάς ενεργείας τούτου και μεταξύ των αξιωματικών ακόμη του Επιτελείου και γενικώς την απαισιοδοξίαν την οποίαν ενέπνεε παντού και δι' αυτής ακόμη της εμφανίσεως του, αλλά πρέπει να αποδώσω δίκαιον έπαινον εις τον Στρατηγόν Ηλίαν Πρόκον υποδιοικητήν ΣΔΙΚ, επιτελάρχην ΣΔΙΚ Συν/ρχην Πέτρον Κεφάλαν, βοηθόν τούτου Αντι/ρχην Καρύδαν,

διευθυντήν ΙΙΙ Επιτ. Γραφείου, Αντι/ρχην Ντάβον, διευθυντή ΙΙ γραφείου Αντι/ρχην Σταθόπουλον και γενικώς όλους τους αξιωματικούς του Επιτελείου, οι οποίοι παρά τας αντιδράσεις ταύτας με ηκολούθησαν και συνέδραμον δι' όλων των δυνάμεων των εις την ευόδωσιν του αγώνος.

Την πρωΐαν της 8ης Αυγούστου περί 07.30 ώραν δι' επιτυχούς ενεργείας του 206 Τ.Π. κατελήφθη το Λωρόβουνο, ενώ εγώ ανεχώρουν μετά του Υπασπιστού μου, Ταγμ/ρχου Τριανταφύλλου Κ. και Ταγμ/ρχου Ηλιοπούλου Σπ. του ΙΙΙ γραφείου ΓΕΕΦ δι' ελικοπτέρου εις το πεδίο της μάχης. Αφίχθην εις Πωμόν και εκείθεν μετέβην εις το ΣΔ του Δ/τού των επιχειρήσεων αντι/χου Χρόνη Πλούτωνος παρά Χρυσοπατερίτισσα. Αι επιχειρήσεις ευδοκούνται εφ' ολοκλήρου του μετώπου, οπότε αφήσας τον ΣΔ του Δ/τού επιχειρήσεων μετέβην εις Πωμόν όπου έδωσα διαταγάς εις το αφιχθέν ήδη 216 Τ.Π. ενισχύσεως εκ Λάρνακος να προωθηθή προς Παχύαμμον, όπου θα λάβη εντολάς, συγχρόνως δε και εις την παρά Πωμόν Πρ/χίαν Π.Π. να προωθήση συνδέσμους μετά του Τάγματος τούτου δι' υποστήριξιν της επιθέσεως του. Δίδω επίσης εντολήν εις το περιπολικόν Αρίων νυν, μετανομασθέν εις Λεβέντην, μέσω Επιτελείου ΣΔΙΚ να υποστηριξη την επίθεσιν βάλλον προς Κόκκινα. Τούτο αφίκετο περί τας απογευματινάς ώρας και έβαλε κατά Κοκίνων. Διέθετε περί τα 780 βλήματα 20 χ/μ άτινα εβλήθησαν άπαντα και 208 βλήματα των 40χ/μ.

Μετά την επέμβασιν και του Τάγματος τούτου αι επιχειρήσεις ευδοκούνται εφ' ολοκλήρου του μετώπου, οπότε περί την 11ην ώραν λαμβάνω προσωπικόν μήνυμα εξ Αθηνών να σταματήσουν αι επιχειρήσεις. Προ εμού γεννάται πάλιν το δίλημμα: Να πειθαρχήσω εις την εξ Αθηνών διαταγήν και να σταματήσω τας επιχειρήσεις ή να μη εκτελέσω την διαταγήν και να αφήσω τας επιχειρήσεις να εξελιχθούν. Το πρώτον με παρουσίαζε πειθαρχικόν, στρατιωτικόν, αλλ' ουχί άξιον ηγήτορα, ενώ το δεύτερον με έθετεν εις σύγκρουσιν με την

Ελληνικήν Κυβέρνησιν. Εστάθμισα αμφότερα και απεφάσισα την συνέχισιν των επιχειρήσεων. Δεν θα ήμην άξιος της θέσεως ην κατείχον εάν διέκοπτον τας επιχειρήσεις. Η θέσις ην θα λάβη εις ηγήτωρ εις παρομοίας περιπτώσεις υπόκειται εις την αυστηράν κριτικήν των υφισταμένων του, οι οποίοι και θα τον κρίνουν.

Θα απετέλει δι' εμέ τεράστιον στρατιωτικόν σφάλμα και από καθάρως στρατιωτικής απόψεως όσον κυρίως και ψυχολογικής τοιαύτης η διακοπή πολεμικών επιχειρήσεων και μάλιστα ευνοϊκών δι' ημάς ύστερα από την διάσπασιν της εχθρικής τοποθεσίας μετά πείσμονα εχθρικήν αντίστασιν. Τα τμήματα θα διηρωτώντο διατί τα ωθήσαμεν εις την μάχην, διατί τα παρωτρύναμεν να καταλάβουν πάση θυσία εχθρικάς θέσεις, διατί τόσον εδοκιμάσθησαν, αφού επρόκειτο να μη τα αφήσωμεν να εκμεταλλευθούν την επιτυχίαν των και να επιστεφθή πλήρως η νίκη των. Συνειδώς των υποχρεώσεων μου ως στρατιωτικού ηγέτου διέταξα την συνέχισιν των στρατιωτικών επιχειρήσεων μέχρι τέλους της εκμεταλλεύσεως της επιτυχίας.

Μέχρι των απογευματινών ωρών η περιοχή Κοκκίνων-Μανσούρας περιεσφίχθη περιορισθέντος του τουρκικού προγεφυρώματος εις έκτασιν **2-2,5** τ.χ. και προητοιμάσθη γενική επίθεσις διά την **16.40** ώραν προς ολοκληρωτικήν εξάλειψιν του, ότε την **16.20** ώραν ήρξατο η εχθρική αεροπορική επιδρομή ήτις διήρκεσε μέχρι της **18.30**.

Καθ' όλην την διάρκειαν των επιχειρήσεων ή ευρισκόμην παρά τον σταθμόν Διοικήσεως του Διοικητού των Επιχειρήσεων ή εις την πρώτην γραμμήν ών πλήρως ενήμερος της καταστάσεως, κατά δε τον εναέριον βομβαρδισμόν εις περιοχήν Παχυσάμμου, αναγκασθείς να επέμβω μετά του υπασπιστού μου ταγ/ρχου Τρινταφύλλου Κ. ίνα συγκρατήσω τμήματα Εθνοφρουράς του **8** Τ.Σ. αίτινα προσβληθέντα εγκατέλειψαν ατάκτως τας θέσεις ας κατείχον επί της πρώτης γραμμής υποχωρούντα εν διαλύσει. Ταύτα

κατωρθώσαμεν να συγκρατήσωμεν εις το ύψος Παχυάμμου.

Περί την **16.40** ώραν ανεχώρησα εκ Πωμού διά Λευκωσίαν δι' ελικοπτέρου μετά του υπασπιστού μου και του Υπουργού Αμύνης κ. Πολυκάρπου Γιωρκάτζη, όστις ευρίσκετο μετ' εμού από της **10ης** ώρας αφιχθείς δι' ελικοπτέρου εις περιοχήν δυτικώς Παχυάμμου, αφού έδωσα εντολήν εις τον διοικητήν των Επιχειρήσεων να κρατήση τας θέσεις του και να τας οργανώση εν αναμονή διαταγών διά την τηρητέαν υπό τούτου στάσιν και ας θα είχε μετά την άφιξιν μου εις Λευκωσίαν.

Τούτο έκρινα αναγκαίον διότι εφόσον ήτο ημέρα, επιχειρήσεις δεν ήτο δυνατόν να λάβουν χώραν κατόπιν της επεμβάσεως της τουρκικής αεροπορίας και έπρεπε να αναμείνωμεν την επέλευσιν του σκότους ή δε περαιτέρω συνέχισις των επιχειρήσεων απήτει πλέον συνεννόησιν μετά της πολιτικής ηγεσίας. Αφ' ετέρου μη πειθαρχήσας εις τας εντολάς της Ελληνικής Κυβερνήσεως να καταπαύσω τας επιχειρήσεις ετέθην αντιμέτωπος ταύτης και συνεπώς έπρεπε να ρυθμίσω την θέσιν μου έναντι της. Επιστρέφοντες διά του ελικοπτέρου και Εγγύς Ξερού ενεπέσαμεν εις εχθρικόν σμήνος καθ' ην στιγμήν τούτο προσέβαλλε το περιπολικόν μας "Φαέθων" και το κατεβύθιζε. Χάρις εις την ψυχραιμίαν και επιδεξιότητα του πιλότου Επισμηναγού Ζάκου Δημ. κατορθώσαμεν να διαφύγωμεν.

Αμα τη αφίξει μου εις Λευκωσίαν κατηυθύνθην εις το Προεδρικόν Μέγαρον, όπου συνεδρίαζε το Υπουργικόν Συμβούλιον. Παρόντες ήσαν οι στρατηγοί Γ. Καραγιάννης και Πρόκος. Επρότεινα να συνεχισθουν αι επιχειρήσεις κατά την νύκτα μέχρις ολοκληρώσεως της καταλήψεως του προγεφυρώματος. Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος και το Υπουργικόν Συμβούλιον συνεφώνησαν με την άποψιν μου. Αλλ' ο στρατηγός Γ. Καραγιάννης διεφώνησεν ειπών ότι αι επιχειρήσεις έπρεπε να σταματήσουν υπό το πρόσχημα ότι δεν υήρχον τμήματα αρκετά και ικανά να συνεχίσουν.

Εις τον Στρατηγόν απήντησα ότι δια νυκτερινάς επιχειρήσεις δεν χρειάζονται πολλά τμήματα, ως προς

δε τας δυνατότητας των επιτεθέντων τμημάτων μας ο Στρατηγός πρέπει να έχη υπ' όψιν ότι οι Τούρκοι του εναπομείναντος προγεφυρώματος ήσαν εις πολύ χειροτέραν κατάστασιν από ημάς, ως γνωρίζει από τηλεφωνικάς υποκλοπάς. Αλλως τε, λόγω του μικρού βάθους του προγεφυρώματος, μικρά προσπάθεια απητείτο διά την εξάλειψιν του.

Ο Αρχιεπίσκοπος εζήτησεν εκ νέου την γνώμην μου και απήντησα κατηγορηματικώς υπέρ συνεχίσως των επιχειρήσεων κατά την νύκτα μέχρις ολοκλήρωσεως της καταλήψεως του προγεφυρώματος. Ετόνισα ότι δεν έχω αρμοδιότητα να διατάξω την ενέργειαν ταύτην και πρέπει να αναλάβη ο Στρατηγός Γ. Καραγιάννης διότι από της στιγμής αυτής παραιτούμαι των καθηκόντων μου ως μη συμμορφωθείς προς τας διαταγάς της Ελληνικής Κυβερνήσεως να καταπαύσω τας επιχειρήσεις και ουσιαστικώς "είμαι αντάρτης" ως είπον.

Ανεχώρησα αμέσως διά Στρατηγείον όπου εκάλεσα τους Στρατηγούς Καραγιάννην, Πρόκον και Γεωργιάδη και Επιτελάρχην Συν/ρχην Κεφάλαν και τους ανεκοίνωσα την απόφασιν μου περί παραιτήσεως εκ των καθηκόντων μου αναγνώσας εις τούτους το κάτωθι τηλεγράφημα μου προς τον Πρόεδρον της Ελληνικής Κυβερνήσεως Γ. Παπανδρέου: "Νομίζω ότι έπραξα το καθήκον μου. Επειδή ηθέτησα υπεσχημένα, ως λέγετε, παραιτούμαι εκ της θέσεως μου εις ΑΣΔΑΚ".

Από της στιγμής ταύτης δεν ανεμίχθην εις τα διατρέξατα εν σχέσει με τας επιχειρήσεις εις την περιοχήν Μανσούρας- Κοκκίνων και συνεπώς ουδέν γνωρίζω εξ ιδίας αντιλήψεως διατί αι επιχειρήσεις αύται δεν συνεχίσθησαν.

Την 10ην Αυγούστου ο Ελλην πρέσβυς εν Λευκωσία μου ανεκοίνωσε τηλεγράφημα της Ελληνικής Κυβερνήσεως δι' ου αύτη με εξώρκιζε να αναλάβω εκ νέου τα καθήκοντα μου έχον ούτω:

"Παρακαλώ διαβιβάσατε Στρατηγόν Γρίβαν προσωπικήν μου έκκλησιν όπως κατά την κρίσιμον αυτήν στιγμήν της Κύπρου και της Μητρος Ελλάδος

παραμερίση κάθε προσωπικήν παρεξήγησιν και πικρίαν αιρόμενος ύψος περιστάσεων συνεχίση συμφωνηθέντα ηγετικόν ρόλον σύμφωνα με ηρωϊκάς του παραδόσεις. Είμεθα σύμφωνοι με απόψεις του **9.8.64"**.

Μετέβην τότε εις το Στρατηγείον και εζήτησα αποστολήν **5** Χάρβαρτ καθόσον παρατηρήθη προσέγγισις **3** εχθρικών πολεμικών εις απόστασιν **2-3** μιλίων εκ της περιοχής Μανσούρας-Κοκκίνων. Επληροροφήθην επίσης ότι εν Τάγμα ΕΛΔΥΚ/Μ διετάχθη να προωθηθή εις περιοχήν Αγ. Γεωργίου και προπαρασκευάση νυκτερινήν ενέργειαν για εκκαθάρισιν του τουρκικού προγεφυρώματος. Τα **5** Χάρβαρτ αφίχθησαν περί **23.30** ώραν και έδωσα εις ταύτα εντολήν όπως εφοδιασθούν διά ροκετιτών και προσβάλουν τα τουρκικά πολεμικά. Συγχρόνως σχεδόν ειδοποιούμαι υπό Υφυπουργού Εθνικής Αμύνης κ. Παπακωνσταντίνου ότι τα Χάρβατ θα επιστρέψουν εις Ελλάδα. Ταύτα παρά τας εκκλήσεις μου ανεχώρησαν. Την **23.45** κατόπιν σήματος του ΓΕΕΘΑ διετάσσετο κατάπαυσις του πυρός κατόπιν ληφθείσης αποφάσεως του Συμβουλίου Ασφαλείας.